

ЛИТЕРАТУРЕН ЗБОР

ЛИТЕРАТУРЕН ЗБОР

ГОД. LXIX СКОПЈЕ, 1–3 2022

СОДРЖИНА

ПОВОДИ

Искра Пановска-Димкова, Ирина Бабамова

ПРИКАЗ НА МОНОГРАФИЈАТА ПО ПОВОД
75 ГОДИНИ ОД ОСНОВАЊЕТО НА
ФИЛОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“ – СКОПЈЕ 3

Кристијина Николовска

ВИСТИНА СТИХОВНА ИСПИШАНА СО КРВЈЕ
(90 години од раѓањето на великанот Јован Котески) 7

ЈАЗИК

Васил Дрвошанов

ПРИЛОЗИ ОД ДИЈАЛЕКТОЛОГИЈАТА
НА АКАДЕМИК БЛАЖЕ КОНЕСКИ 23

Бисера Сиџанкова

ГЕРМАНСКИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ НА МИНАТО-ИДНОТО ВРЕМЕ
ВО СОВРЕМЕНАТА МАКЕДОНСКА ПРОЗА 29

Бојан Пејчевски

МЕТАДИСКУРСНИТЕ КОМЕНТАРИ ВО ПАРЕНТЕТСКА
ПОЗИЦИЈА ВО „СВЕТОТ НА ПЕСНАТА И ЛЕГЕНДАТА“ 41

Андријана Павлова

ЗА КАТЕГОРИЈАТА *ВИД* ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК 51

Марија Панчева

ДА-КОНСТРУКЦИЈАТА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК
НАСПРОТИ ИНФИНИТИВОТ ВО ШПАНСКИОТ 61

Марија Аџанасова

КОЛОКАЦИИТЕ СО ПРИДАВКИТЕ *ВИСТИНСКИ* И *ЛАЖЕН*
ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК 69

ЛИТЕРАТУРА

Аџанас Николовски

БЛАЖЕ КОНЕСКИ – ПРЕДАВАЧ НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ 81

Трајче Стамески
БЛАЖЕ КОНЕСКИ ЗА МАРКО ЦЕПЕНКОВ..... 87

Елена Кузманов
УЛОГАТА НА ИМАГИНАРНОТО
ВО КРЕИРАЊЕТО НА ИДЕНТИТЕТОТ 93

Софија Тренчовска
ВАПЦАРОВ КАКО ТЕАТРОЛОШКИ ФЕНОМЕН 99

Сара Груеска
БИТОВИТЕ ЕЛЕМЕНТИ ВО ДРАМИТЕ *МАКЕДОНСКА КРВАВА*
СВАДБА ОД ВОЈДАН ПОП ГЕОРГИЕВ-ЧЕРНОДРИНСКИ
И *ЦРНЕ ВОЈВОДА* ОД МАРКО ЦЕПЕНКОВ..... 113

ПРИКАЗИ

Лилјана Макаријоска
НОВ ПРИЛОГ ЗА ЈАЗИКОТ
НА МАКЕДОНСКИТЕ ХИМНОГРАФСКИ ТЕКСТОВИ
(Елка Јачева-Улчар, *Ќустиндилски ѿриод – јазична анализа*,
Менора, Скопје 2021) 119

Владимир Марѿиновски
ЧОВЕЧКА ПОЕЗИЈА ВО ДИГИТАЛНО ВРЕМЕ
(Кон Компјутерска поезија на Славчо Ковилоски, Скопје, МИ-АН, 2020)..... 123

Бобан Карайејовски
МАЛКУ ВРЕМЕ ЗА *ВРЕМЕТО НА КОНЕСКИ* (Кон *Времејто на Конески*
од Димитар Пандев, Матица Македонска, Скопје, 278 стр.)..... 127

Иван Анѿоновски
ПРВ УЧЕБНИК ПО МАКЕДОНСКА ЛИТЕРАТУРА
И КУЛТУРА ЗА СТРАНЦИ
Весна Мојсова-Чепишевска. *Везилка: македонска лиѿература и култура*
– *вѿоро издание (дојолнејто и изменејто)*.
Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, 2022..... 133

Ана Јовковска
НАДЕЖТА НАСПРОТИ БЕГАЛСКАТА ТРАУМА (Кон *Пчеларојѿ*
од Алејо од Кристи Лефтери, Скопје: Три, 2021)..... 141

Љујка Евроска
РЕЧНИК НА ПАРОНИМИТЕ И РЕЧНИК НА АНТОНИМИТЕ
ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК..... 145

ХРОНИКИ

Биљана Сѿојановска
48. МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
НА 54. ЛЕТНА ШКОЛА НА МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР
ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА
Охрид, 3 и 4 септември 2021 година..... 149

Бобан Карапејовски

МАЛКУ ВРЕМЕ ЗА ВРЕМЕТО НА КОНЕСКИ

(Кон *Времето на Конески* од Димитар Пандев,
Матица Македонска, Скопје, 278 стр.)

Во минатогодишната хиперпродукција на книги за Блаже Конески, врзувајќи ги делата за 100-годишнината од неговото раѓање, кога првпат ја претставував книгата што е предмет на нашиот денешен интерес, реков дека во годината кога е во „извесна мода“ да се пишува за него, ја имам честа, но и исклучително тешката задача, да се осврнам на една книга што, на некој начин, отскокнува од другите, но и на две клучни фигури на македонската лингвистика: Блаже Конески и Димитар Пандев. Речиси половина година подоцна, по добивањето на наградата „Димитар Митрев“ на ДПМ, се потврди кажаното за неа дека ги надминува другите и се приближува до висините на македонската есеистика.

Всушност, ова осврнување треба да биде, на некој начин осврт за книга што е осврт на идеите на Конески од првиот негов текст и ангажман до последниот на Славистичкиот конгрес во Братислава во 1993 г. Па, така, оваа промотивна беседа – осврт за освртот на идеите на Конески може да се нарече и – метаосврт!

Насловот – *Времето на Конески* – е парадигматичен, но и исклучително сугестибилен. Факт е дека, ако американската традиција вели дека големите настани се врзуваат за главата на државата, па знаат да речат дека *нешито* се случило во времето на Рузвелт, на Реган или на Кенеди, кај нас сосема обично е да кажеме дека ние, децата, породот на Силјана Штркот, како што вели Конески за времето пред своето, она на Марко Цепенков, временските отсечки треба да ги бележиме според културните дејци што оставиле печат во нашата национална историја и без кои немаше да постоиме или барем нашето постоење немаше да биде целосно и заокружено, сосема колоритно, осмислено и длабоко какво што е денеска.

Значи, клучниот поим е времето – минливо: самото по себе, и менливо: за и кон сите нас другите, а клучната личност на нашето време е, бездруго, Конески. За комплетна деиктичка фиксација, се разбира, потребен ни е и просторот, кој претходно е навестен и се има предвид, и тој не е само Македонија (веројатно е најмалку тој и таму), ами повеќе еден тип на доврзување на интимниот и на професионалниот простор, за кој претходно авторот пишува во книгата *Окружението на Конески*. Па, така, оваа книга е дел од една негова трилогија, а кога сме кај просторот, веројатно можеме да ја најавиме и четвртата, во моментов предавање од Меѓународниот семинар за македонски јазик,

литература и култура, во чии темели стои и Конески, каде што Пандев зборуваше за *Конески во Охрид*.

Авторот на книгата што ја промовираме е, без двоумење, еден од најголемите проучувачи на Конески, кој и со ова дело се пројавува или – уште подобро – се потврдува како исклучителен познавач и минуциозен проследувач на ликот и делото на корифејот на македонската лингвистика. Тука е направен омаж, виспрен приказ на сите одломки од активата на Конески, кои создаваат совршен мозаик означен со име и презиме.

Димитар Пандев, според своето дело и знаење, во однос на матичниот предмет на Конески, Историја на македонскиот јазик, може да се каже дека е и верен продолжувач на делото на патронот на Филолошкиот факултет на Универзитетот во Скопје. Всушност, секоја сегашност е момент од историјата, па и денес ќе биде историја за утре, по сите законитости на дијалектиката, а за јазикот сто години се ништо, или сè, ако е во прашање македонскиот. На пример, таму некаде во 1921 г., кога се родил кон крајот на втората декада на декември, кога народниот јазик живеел и чекал погоден миг, со поддршката на војската и морнарицата, како што некогаш запишал некој умен, знаен и значаен лингвист, да стане стандарден или, како што би рекол Конески, литературен јазик.

И, токму на таа тема е првото поглавје („Време на кодификацијата на македонскиот литературен јазик“), времето на стандардизацијата, од книгата *Времето на Конески*, која во својата вкупност содржи пет глави, пролог и епилог, индекс и био-библиографски податоци за авторот. На 278 страници, со впечатлива корица, на која на маслинестозелена заднина се оцртува ликот на Конески, дело на Кристи Георгиевски, на самиот почеток се проследува оној временски сегмент на поствоените години, кога се кодификува македонскиот стандард, и влогот на Конески во него. Првенствено, чувството дека опстојувањето на една нација може да се биде преку „единствената негова татковина“, јазикот, кој овојпат од домашен и регионален, ќе се издигне до литературен. Или, времето на заложбите на членовите на комисијата за јазик и правопис, нивното историско место во издигнувањето на македонскиот јазик и местото што го имаат во нашата културна историја.

Пандев ќе рече: „Притоа, особено значајно место во македонската лингвистика заземаат теориските погледи на Блаже Конески за македонскиот литературен јазик, поткрепени и со неговиот личен пример, пред сè, како поет и писател, но и како граматичар и историчар на јазикот.“ Но, времето на Конески е и времето на Малески, зашто „писател е и Владо Малески, и тоа со препознатлив јазик и стил, а значаен дел од примерите во Граматиката на Конески се токму од кај Малески“.

А, врзано со членовите на Првата комисија за јазикот, особено значаен е и Михаил Петрушевски, со кого времето на Конески му е повеќе споделено (за секој од нив е нивно) отколку заедничко, зашто, како што ќе запише Пандев: „Конески и Петрушевски ги поврзуваат нивните не толку заемни, колку паралелни проучувања на историската дијалектологија на македонскиот јазик, при што Петрушевски ги дава воведните проучувања во областа на историската фонетика на охридскиот говор, врз основа на расчитани натписи и записи на византиски грчки. Овие истражувања наоѓаат свое место во историската фонологија на македонскиот јазик на Блаже Конески. Петрушевски ја воведува и културолошката димензија на историските проучувања на македонскиот јазик, тема на која исцело ќе ѝ се посвети Конески.

Од друга страна, заеднички интерес им е делото на Григор Прличев, при што особена заслуга на Конески е пронаоѓањето, расчитувањето и интерпретацијата на Говорот на Прличев од 1866 г., а на Петрушевски приопштувањето на Прличевите поими на современ македонски јазик.“

Се разбира, времето на Конески е и времето на Митрев, по кого и го носи името наградата што оваа книга ја доби во категоријата критика и есеистика од Друштвото на писателите на Македонија. „Со Димитар Митрев, пак, – вели Пандев – биле во постојана творечка комуникација и, во интерес на нашата тема, застапен е со еден цитат во првиот дел од Граматиката, имено, во уводот (точка 14), впрочем како што во делот за акцентот со мноштво примери, особено во точките од 115 до 123, се застапени Венко Марковски, Славко Јаневски, самиот Блаже Конески, Гого Ивановски, Србо Ивановски, Гане Тодоровски и Лазо Каровски.“ Сите овие се силни маркери, белези и нишани на тоа време, за кое Пандев го избрал името на Конески како парадигма, а кое немаше да постои да не беа и следните генерации, кои ги засилија и ги надградија тие столбници на македонизмот (од Петре Андреевски и Радован Павловски до Георги Старделов и Милан Ѓурчинов).

Во приказот на јазично-културната историја (на македонскиот народ) од Пандев, омеѓен со времето и влогот на Конески, што е, практично, суштината на оваа книга, во вториот дел се издвојуваат три преокупации, заеднички означени со цитат од знаменитиот поствоен текст на Конески за македонскиот јазик и македонската литература – „наша е иднината, наше стануе и минатото“, преку кој се обединуваат неговиот пристап во проучувањето на јазикот на македонската народна поезија (за што Конески пишува одделни статии, подоцна обединети во книга со истоимен наслов); потоа пристапот на Конески во

проучувањето на македонската преродба; и, конечно, важноста на делото на Конески во вивисекцијата на македонската јазична традиција.

Како што вели Пандев, „без детали нема индикација, нема ‘нешто недостасува во приказната’. Историјата не познава празнини“. Затоа и третиот дел („Време на лингвистиката и поетиката“) е логичен след на времето „потем првиот и вториот“, како што би рекол авторот или, пак, означува една трета етапа од посткодификациската и посттрадициската фаза, кога Конески се втурнува во светот на дијалектолошко-историските, заправо лингвистичките прашања, односно времето по Граматиката (иако и таа, всушност, е едно поетско читање на граматичките прашања; збир на „поетски имплицитни“ лингвистички ставови, како што велат некои за неговите јазични текстови). Туку доаѓа делот каде што имплицитното станува сосема експлицитно, па Пандев, додека го опишува времето, првите списанија, текстови и автори, развојот на македонската културна мисла, допира до тријадите, семиотички (заумност – речник – возбуда), авторски (Бешевиќ – Васиќ – Лоти), дијалектолошки (Кургене – Облак – Јагиќ; тука надополнети со имињата на Селишчев – Малецки – Видоески). А, историската дијалектологија ја надополнува празнината на историските науки (та, нели, историјата празнини не познаваше) и тука се пополнува мозаикот од Евангелието на поп Јована, преку контактната лингвистика и балканистиката, до историјата на писмата и загледот на Конески во глаголицата. Конечно, ова поглавје се затвора со текстовите за македонското средновековје и – исчекорот од традиционалната филологијата до модерната поетика со апокрифен предзнак и житијна структура, за чиј претставник можеме да го земеме сказот посветен на Свети Спиридон Нови. Кибернетичко-семиотичкиот влог во дијахрониската лингвистика се илустрира и со „живите контакти на различни светови цивилизациски засилени и збогатени со нови културни процеси“ (211), каде што извадокот од текстот Манилов од Дневник по многу години покажува спомен за Кочабамба, а нам ни се наметнува нужната асоцијација за возот од Урошевиќ насочен кон истата дестинација.

Четвртото поглавје („Личноста Конески во своето време“) ни дава три загледи: првиот е за творечките патешествија, пред сè, како претседател на Друштвото на писателите на Југославија. Тука се обработени посетите на Полска, песната Варшава, т. е. Мостот и Дојран на Конески *vis-à-vis* онаа за полската престолнина, Исак Самоковлија итн. Москва, пак, каде што се случуваат некои јавни или тајни ацилаци на левоориентираната интелигенција или, пак, на славистичката мисла, се врзува и со Камилев, и со Еренбург, ама и со Лихачов, Бл. Ристовски итн., па и Поттебња

и Лотман, на еден или на друг начин, зашто сите загледи и творечки пагувања се и инспирација и дополнителен влог и внес во стручните и научните погледи и проширени знаења и познавања. Следните две потпоглавја се врзани за творечките опсервации на Конески и неговите јавни настапи, со преглед на дел од нив, а некаде и белешки за дополнителните инспирации, песни или делови од словата изнесени на овие настапи. (И во овој контекст, а сосема различно, го очекуваме и приказот на времето на Конески во Охрид од следната книга на Пандев.)

Петтиот, последен дел – „Време на стилски синтези“ – повторно се отвора со тријади. Сега, пак, тука се актуелни: традиција – колектив – автор; автор – санкција на колективот – иновација; јазикотворечка дејност – функционален стил – стилска синтеза. Се даваат, се толкуваат и се коментираат погледите на Конески, па од неговите белешки за надарените личности и контактите со престижните јазици се доаѓа до дефиницијата за стилската синтеза како „резултат на подбор на јазични елементи под воздејство на контакт со престижен јазик“. Тука се обработува периодот 1939 г. – 1993 г. (со метатезата на тројката и деветката) и се заокружува со епилогот на Пандев, наречен: Успешната приказна на Конески, која е персонификација на успешната приказна за/на македонскиот јазик. Тука може да се повлече права линија, без поголеми отклони, и да се следи низ времето, од епохата на Св. Кирил и Методиј, каде што е и Св. Климент, преку црковнословенската и дамаскинарската традиција, до времето на Крчовски и Пејчиновиќ, заокружувајќи го совремието, кое се олицетворува во Миладиновци, Шапкарев, Цепенков и Мисирков, за да го доживее своето конечно реализирање во епохата на Конески.

Оваа книга е, всушност, лингвистички, поетски, поетички, заправо *културен* заглед во втората половина на 20 век на македонска почва, означен како епоха чиј главен предводник е Блаже Конески. Книгата е издание на Панили, а може да се најде во книжарниците на Матица. На авторот, на издавачот и на македонистиката – им посакувам уште многу вакви изданија.